

УДК 330: 636 (477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ВІДРОДЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ

Рецензенти: д.-тор с.-г. наук, професор Чигринов Є.І., кандидат с.-г. наук. Ткачова І.В.

**Е.К. Кравцов, Л.І. Кукла, Д.П. Глущенко, В.А. Марченко,
К.В. Міненко, А.І. Трончук, В.В. Бовсуновський**

Інститут тваринництва УААН

Викладено методи інтенсифікації виробництва молока, м'яса великої рогатої худоби, свинарства, продукції вівчарства та вирощування нетелей. Розроблені питомі параметри та нормативи фермерських, невеликих та великотоварних сільськогосподарських формувань з виробництва молока, яловичини, свинини та продукції вівчарства.

Ключові слова: інтенсифікація виробництва, питомі параметри та нормативи, економічна ефективність, молоко, яловичина, свинина, продукція вівчарства.

У відділі економіки, починаючи з післявоєнного періоду, ведуться наукові розробки з питань економіки та організації основних галузей тваринництва: з виробництва молока, яловичини, свинини, продукції вівчарства. У цей час було узагальнено великий матеріал про поєднання рослинництва і тваринництва в колгоспах України за передвоєнний період, що дало можливість визначити основні напрями відновлення та розвитку галузей тваринництва на ближчу перспективу. 1951 року, на прикладі конкретних типових районів різних зон, проведено розробки з обґрунтування зональної спеціалізації у подальшому розвитку сільського господарства й особливо тваринництва. Ці розробки розглянуто і затверджено колегією міністерства сільського господарства України. Але, як правильно не вирішувалося питання про раціональне розміщення та спеціалізацію сільського господарства в межах зони, області і навіть району, у них завжди в тій чи іншій мірі будуть розвиватися майже всі галузі продуктивного тваринництва. Проте багатогалузевий розвиток тваринництва зони, області, району повинен поєднуватися з більш високим рівнем спеціалізації і концентрації виробництва в кожному окремому господарстві.

Ось чому, починаючи з 1959 року, відділ економіки перейшов на розробку питань внутрішньорайонної спеціалізації. На першому етапі цієї роботи, важливою стала організація спеціалізованих м'ясних господарств з відгодівлі великої рогатої худоби і свиней. Розробка й організація таких господарств була здійснена на прикладі районів різних областей, а потім у 1961-1962 роках - в усіх районах Хмельницької області. Проведена робота щодо створення і впровадження розробок мала велику позитивну роль у розвитку процесу спеціалізації виробництва м'яса. В Україні, майже в усіх областях, було створено велику сітку спеціалізованих м'ясних господарств з вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби та свиней на власній кормовій базі. Вони сприяли значному збільшенню виробництва м'яса та підвищенню його якості й економічної ефективності.

Досвід створення м'ясних господарств узагальнено у виданих рекомендаціях (м. Хмельницький) та в книзі "Специализированные мясные хозяйства".

Слід зазначити, що створення і розвиток великої мережі спеціалізованих м'ясних господарств, як би, підготували умови для переходу до нового, якісні-

шого етапу спеціалізації, коли в цей процес стали залучати всі галузі продуктивного тваринництва в поєднанні з землеробством.

У своїх розробках на цьому етапі, а потім у пропозиціях і рекомендаціях, ми виходили з того, що не тільки м'ясні господарства, а всі без винятку підприємства повинні бути спеціалізовані на переважаючому виробництві того чи іншого виду тваринницької продукції. Передбачалось також, що система спеціалізації господарств у рамках кожного адміністративного району повинна мати балансову ув'язку виробництва ідеалізації державі та на внутрішні потреби всіх видів сільськогосподарської продукції - рослинництва і тваринництва. Тут також знайшли обґрунтування заходи з підвищення рівня концентрації виробництва, а в зв'язку з цим і укрупнення ряду господарств, що спеціалізувалися. Такі умови було покладено в основу розробленої 1967 року програми спеціалізації сільського господарства Харківської області, яка знайшла підтримку і широке впровадження у виробництво.

Створена мережа спеціалізованих тваринницьких господарств, незважаючи на ряд недоліків у роботі, доказала необхідність, життєвість і ефективність їх організації. Досвід роботи Харківської та інших областей України було ретельно, всебічно вивчено і розглянуто на спеціально скликаній Всесоюзній нараді щодо спеціалізації і технології промислового виробництва тваринницької продукції, яка проходила 1968 року в м. Харкові. Колектив відділу прийняв активну участь у роботі цієї наради не тільки своїми доповідями, а й спеціально підготовленою і виданою книгою "Организация специализированных животноводческих хозяйств в Харьковской области".

Навколо крупних промислових центрів і міст (Донецьк, Луганськ, Дніпропетровськ, Львів, Київ, Харків, Крим та ін.), у так званих приміських зонах, обґрунтовано, розроблено і створено крупні, з високою концентрацією виробництва, спеціалізовані молочно-овочеві господарства, які стали основними постачальниками цільного молока, овочів і картоплі.

Впровадження раціональної системи спеціалізації і підвищення рівня концентрації виробництва вимагають більш ефективного вирішення таких питань як відтворення маточного поголів'я, вагових реалізаційних кондицій молодняку, використання основних і обігових фондів, витрат праці та ін.

Було обґрунтовано доцільність підвищення ремонту стада не менш ніж до 25% від наявного поголів'я корів на початок року. Згодом це стало нормою. Така норма оновлення стада дає можливість збільшити на 8-10% вихід приплоду і підвищити продуктивність корів при умові, що первістки матимуть продуктивність не нижче 80% від рівня досягнутого в середньому по стаду.

Такий підхід вимагає інтенсивного вирощування молодняку, що можливо тільки при створенні спеціальних умов утримання і годівлі. Виходячи з цього, було організовано спеціалізовані господарства з вирощування нетелей. Більш високою формою господарств такого типу є господарства з вирощування первісток із гарантованим рівнем продуктивності. Найбільшого поширення вони набули в Івано-Франківській області.

Обґрунтовано і рекомендовано для широкого впровадження в спецгоспах доцільні вагові кондиції реалізації на м'ясо молодняку великої рогатої худоби і свиней.

Значні дослідження проведено з визначення розмірів і співвідношення основних і оборотних фондів при виробництві молока, яловичини, свинини, продукції вівчарства. Виробництву запропоновано пропозиції з підвищення

ефективності використання основних і оборотних фондів у цих галузях тваринництва.

У відділі велику увагу приділяли дослідженням раціональної організації праці в молочному і м'ясному скотарстві, свинарстві, вівчарстві. За результатами проведених досліджень і їх впровадженню в ряді господарств розроблено і видано методичні рекомендації по науковій організації праці в названих типах господарств. У цих рекомендаціях показано, якими шляхами та методами досягається підвищення продуктивності праці в 2-4 рази.

За останні 25 років дослідження відділу були спрямовані на обґрунтування і визначення різних нормативів і виробничих параметрів для спеціалізованих тваринницьких господарств. Проведеними дослідженнями встановлено, що на економічну ефективність виробництва того чи іншого виду тваринницької продукції найбільше впливає рівень продуктивності тварин.

Відомо, що продуктивність тварин, в першу чергу, залежить від рівня і повноцінності годівлі. Тому, в дослідженнях розробкам інтенсивної стабільної кормової бази відводиться важливе місце.

Відділом, за участю інших співробітників інституту, розроблено, перевірено у виробничих умовах багатьох господарств у різних регіонах і запропоновано інтенсивну систему виробництва і використання кормів у молочному скотарстві. Вона включає вирощування найбільш високоврожайних кормових культур, збирання їх у фазах максимального накопичення поживних речовин (багаторічних трав бутонізація, початок цвітіння; однорічних трав - молочна, молочно-воскова, кукурудзи на силос - кінець молочно-воскової, воскова стиглість) і приготування високоякісного сіна, трав'яної січки, сінажу, зерно-сінажу, силосу, які в поєднанні з концентратами складають основу раціонів корів протягом цілого року. Зелені корми в річному раціоні, в залежності від зони, становлять 10-15% за поживністю, а літом - від 20 до 40%. У кормовому кліні посіви багаторічних трав розширюються до 45-50%, кукурудзи на силос - до 40% і однорічні трави (головним чином 2-4-х компонентні зернобобові суміші) займають до 10%.

У порівнянні з традиційним виробництвом і використанням кормів, без додаткових витрат з однієї і тієї ж площі, ця система дозволяє збільшити на 25-30% збір поживних речовин із гектара посіву кормових культур, підвищити загальний рівень і повноцінність годівлі дійного стада. На цій основі на 15-20% збільшується продуктивність корів і обсяг виробництва молока, підвищується оплата корму і продуктивність праці в галузі і, в кінцевому підсумку, з'являється можливість подолати сезонність у молочному скотарстві. За результатами цих досліджень розроблено методичні рекомендації "Інтенсивна система виробництва і використання кормів в молочному скотарстві".

Проведені дослідження і практика господарювання свідчать, що інтенсивність ведення галузей тваринництва значною мірою залежить від кормозабезпечення, від кількості й якості витрачених кормів. У структурі виробничих витрат різних видів тваринницької продукції корми займають від 50 до 70%. Тому, на зниження собівартості, на економію енерговитрат впливають вартість кормів і енергоємність їх виробництва.

Враховуючи це, було встановлено енергоємність і дано порівняльну оцінку енергетичної ефективності вирощування і виробництва кормів у залежності від урожайності зернофуражних і кормових культур за зонами України. Результати цієї оцінки було покладено в основу розроблених у відділі економіки річних нормативів витрат кормів та їх структури із забезпеченням повної потреби на

голову тварин в усіх поживних речовинах, при мінімальних витратах енергії та коштів на їх виробництво.

Установлено, що для одержання удою 3000 кг необхідно заготовляти на корову на рік 43,2 ц, 4000 кг - 52,3 ц, 5000 кг - 59,5 ц, 6000 кг - 68,6 ц, 7000 кг - 77,8 ц, 8000 кг - 86,6 ц і 9000 кг - 95,4 ц кормових одиниць при одночасному покращанні повноцінності річних раціонів. Збільшення молочної продуктивності супроводжується, в залежності від зон, підвищенням питомої ваги концентратів (комбікормів) з 32 до 54%, сіна - з 10 до 15%, зниженням частки силосу з 19 до 12 %, сінажу з 14 до 7, зелених - з 25 до 13%. Солома складає тільки 4-2%, а за межами 5-тисячних удоїв вона виключається.

Середньодобовий приріст ремонтних телиць 500 г забезпечується при заготівлі на середньорічну голову 19,4 ц, 600 г - 22,0 ц, 700 г - 24,4 ц, 800 г - 26,7 і 900 г - 28,9 ц кормових одиниць. У структурі заготовлених ремонтним телицям кормів, у залежності від зон, збільшується питома вага концентратів з 17 до 29%, сіна - з 7 до 16, силосу - з 20 до 26, зменшується частка силосу з 30 до 23%, сінажу - з 15 до 9%, зелених - з 20 до 18%, соломи - з 9 до 2%, а при приростах 800 гі більше за добу вона виключається повністю, тваринні корми становлять 5,5-8,0%, з яких незбиране молоко займає 3,5-5,3%) і збиране молоко - 2,0-2,7%).

Одержання середньодобових приростів бугайців на відгодівлі в молочному скотарстві забезпечується за умов заготівлі на середньорічну голову при 600 г - 20,5 ц, 700 г - 22,5 ц, 800 г - 24,5 ц, 900 г - 26,6 ц і 1000 г - 28,5 ц кормових одиниць з одночасним підвищенням в річних раціонах за поживністю питомої ваги комбікормів з 25 до 40%, сіна - з 4 до 11%, сінажу - з 9 до 18% і зменшення частки силосу - з 29 до 8%, соломи з 8 до 1% при стабілізації зелених кормів на рівні 14-30%.

Для одержання середньодобових приростів свиней 300 г необхідно заготовляти у розрахунку на основну свиноматку на рік 115 ц, 400 г - 126 ц і 500 г - 134 ц кормових одиниць, з яких 96,6 % за поживністю повинні займати комбікорми та 0,4 % - ЗЦМ. Збільшення продуктивності свиней повинно супроводжуватися, в залежності від зон, підвищенням питомої ваги добавок до комбікормів з 9 до 20%, з відповідним зменшенням частки зерна - з 91 до 80 %.

Для одержання настригу вовни 2,0 кг в чистому волокні на вівцю необхідно заготовляти на голову на рік 5,8 ц, 2,4 кг - 6,1 ц, 2,8 кг - 6,7 ц і 3,2 кг - 7,1 ц кормових одиниць. Збільшення вовнової продуктивності супроводжується, в залежності від зон, підвищенням питомої ваги концентратів з 25 до 35%, сінажу з 6 до 10 %, зниженням частки силосу з 20 до 16 %, соломи - з 4 до 1 і зелених - з 33 до 25 %, при збереженні сіна на рівні 13-17 %, але незважаючи на збільшення в 1,2-2,2 рази загального рівня витрат кормів за поживністю на голову тварин, їх питомі витрати на 1 ц продукції знижуються за поживністю на 17-34 %, а за вартістю - на 6-34 %. У порівнянні з діючими, розроблені нормативи заготівлі кормів забезпечують економію на їх виробництво 4-8 % енергії і 9-11% вартості з розрахунку на голову тварин в рік.

Розроблені також річні нормативи витрат та структури кормів для великої рогатої худоби м'ясних порід, кролів, норок, заводських і робочих коней.

Обґрунтовано і розроблено галузеву структуру й основні виробничо-економічні параметри спеціалізованих тваринницьких великотоварних сільськогосподарських підприємств при різному рівні інтенсивності ведення галузей на власній кормовій базі за природнокліматичними зонами України:

- молочних - при удоях 3, 4, 5 і 6 тис. кг молока на 1 корову за рік;

- по вирощуванню нетелей - при середньодобових приростах ремонтних телиць 500, 600, 700 і 800 г;

- свинарських - при середньодобових приростах молодяку свиней від народження і до його реалізації 300, 400 і 475 г;

- вівчарських - при настригах вовни 2, 2,4; 2,8 і 3,2 кг чистого волокна на 1 вівцю.

Дослідження показали, що в молочних господарствах виробництво молока поєднується з виробництвом товарного зерна, технічних культур і картоплі. У залежності від зональних особливостей і продуктивності дійного стада на 100 га сільгоспугідь належить утримувати 17-23 корови, а всього великої рогатої худоби - 55-60 голів, виробництво молока - 520-1380 ц. При удоях 3-6 тис. кг молока необхідно заготовляти 43-69 ц корм.од на 1 корову на рік або по 20-32 ц корм.од з 1 гектара угідь, із них для молочної худоби - 15-25 ц корм.од. З 1 гектара ріллі вони можуть продавати 2-6 ц зерна, 10-15 ц цукрових буряків, 1-2 ц соняшнику, 0,3-0,5 ц льону (волокно) і 35 ц картоплі.

У структурі посівних площ зернові повинні займати не менше 44-51%, технічні - 5-14, картопля, овочі, баштанні до 1 (у Поліссі - до 5), кормові 30-45 і чистий пар у Лісостепу і Степу 7-10 % ріллі. У посівах кормових культур кукурудза на силос і зелений корм повинна займати 35-43 %, багаторічні трави - 43-50, коренеплоди і однорічні трави - 6-8 %.

Галузева структура нетельних господарств будується на поєднанні вирощування нетелей із виробництвом товарного зерна і технічних культур. У залежності від середньодобових приростів у розрахунку на 100 га сільгоспугідь реалізація нетелей повинна становити 35-62 голови. На середньорічну голову необхідно заготовляти 21-25 ц корм.од при такій структурі посівних площ: зернових має бути 31-42 %, технічних - 8-13, кормових культур - 38-45 і чистого пару - 7-9 % ріллі. Необхідно виділяти з 1 га угідь 21-25 ц кормових одиниць.

У спеціалізованих свинарських господарствах виробництво свинини поєднується з розвитком молочного скотарства. На кожні 100 га ріллі в них повинно утримуватися свиней всього - 110-220 голів, у тому числі 8-16 основних свиноматок, великої рогатої худоби всього - 25-45 голів, з них 8-15 корів на 100 га сільгоспугідь. У рослинництві товарними культурами являються тільки технічні і круп'яні. Тому, 75-80% ріллі використовується для виробництва кормів. На основну свиноматку необхідно заготовляти 115-146 ц корм.од при такій структурі посівних площ: зернових 54-60%, технічних - 4-13, картоплі, овочевих та баштанних - 1-5, кормових культур всього - 23-36%, в тому числі багаторічних трав - 9-21, кукурудзи на силос і зелений корм - 8-11, коренеплодів і однорічних трав - по 2-4 і корів - 7-8%. Виробництво м'яса всього на 100 га сільгоспугідь становить 180-350 ц, у тому числі свинини 120-300 ц на 100 га ріллі, молока тут виробляється по 300-700 ц на 100 га сільськогосподарських угідь. З гектара угідь необхідно отримувати 23-32 ц кормових одиниць.

У спеціалізованих вівчарських господарствах виробництво продукції вівчарства поєднується з розвитком молочного скотарства і виробництвом товарного зерна та технічних культур. У господарстві повинно утримуватися 10-15 тис. голів овець, у тому числі вівцематок у стаді 50-60 %. Щільність поголів'я на 100 га сільськогосподарських угідь може досягати овець - 150-200 і корів - 5-10 голів із відповідним шлейфом молодяку. Виробництво вовни в чистому волокні становить 350-360 кг, молока - 130-340 ц, м'яса всього 50-95, у тому числі баранини - 25-50 ц із розрахунку на 100 га сільгоспугідь. Для одержання настригу вовни 2-3,2 кг чистого волокна на одну вівцю за рік має бути заготовлено 5,6-6,9 ц корм. од. У структурі посівних площ питома вага зернових культур становить 40-46 %, технічних - 5-15, картоплі, овочевих та баштанних - 2,5-6, кормових всього -

35-46 %, із них кукурудзи на силос і зелений корм 12-14, багаторічних трав - 15-27, однорічних трав - 4-8, коренеплодів -1-2 і парів - 8-10 %. Навіть за таких умов питома вага вівчарства в загальній товарній продукції господарства буде становити менше 19-33 % і у тваринництві - 35-55 %.

Для кожного типу спеціалізованих тваринницьких господарств розроблено основні положення організації кормової бази.

Викладені вище питання системи спеціалізації й основні виробничі параметри різних типів тваринницьких господарств було накладено на 14 адміністративних районів різних регіонів України. Кожному підприємству району, стосовно наявних умов, визначено його потенціальні можливості виробництва і реалізації продукції рослинництва і тваринництва. У результаті цих розробок видано "Методические рекомендации по интенсификации животноводства на основе оптимизации численности поголовья и кормовой базы", а також "Методика разработки модели специализированных животноводческих предприятий".

В агропромисловому комплексі України нині здійснюється процес формування багатоукладної економіки і нових форм господарювання. Однією з них є фермерські (селянські) господарства, організація виробництва в яких не має належного наукового обґрунтування. У зв'язку з цим, відділом економіки розроблено загальні положення, організаційно-виробничі нормативи і параметри та визначено основні й оборотні фонди фермерських господарств щодо інтенсивного виробництва молока і яловичини, свинини, продукції вівчарства на власній кормовій базі при площі 50, 100, 200, та 400 га ріллі.

Власник фермерського господарства самостійно визначає його напрям спеціалізації, забезпечує стале ведення виробництва з тим, щоб мати надійне становище на ринку. Розміри господарства за земельною площею, обсяги виробництва і реалізації продукції, канали продажу і ціни, технологію, засоби і рівень механізації виробничих процесів, різних приміщень і споруд визначає тільки власник господарства. Він же є власником і розпорядником основних і оборотних засобів, виробленої продукції й одержаного доходу. Для ефективного господарювання повинна бути створена інфраструктура, яка включає виробничі і житлові будівлі, дороги з твердим покриттям, надійні енерго-, газо-, водо- і теплозабезпеченість, телефонний зв'язок, благоустрій території та ін.

Ефективна робота фермерських господарств може здійснюватись лише за умови створення на районному рівні служби агросервісу, щоб забезпечити матеріально-технічне постачання, транспортні, ремонтно-монтажні роботи, технічне і агрозооветеринарне обслуговування й інші види послуг.

У табл. 1 і 2 наведено основні виробничі параметри та структура посівних площ фермерських господарств з виробництва молока й яловичини, свинини, продукції вівчарства при достатньо високому рівні інтенсивності ведення тваринництва - удій на 1 корову 5000 кг, середньодобовий приріст телиць 700 г, бугайців на відгодівлі 900 г і молодняку свиней 400 г, настриг вовни на 1 вівцю 3 кг чистого волокна.

Розрахунки в порівняльних цінах показують, що молочні і свинарські фермерські господарства одержують на 1 га ріллі приблизно однаковий рівень грошових надходжень, тоді як вівчарські - на 35-40 % менше.

Унаслідок виконаних розробок видано "Методические рекомендации по организации крестьянских (фермерских) хозяйств по производству молока, свинины и продукции овцеводства" та "Рекомендації по організації селянських (фермерських) господарств в Україні".

В умовах спаду виробництва тваринницької продукції в Україні, дефіциту та високої вартості енергоресурсів, диспаритету і нестабільності цін вартісна оцінка як сукупних витрат, так і окремих структурних її елементів об'єктивно не відображає суспільно не обхідних затрат на виробництво продукції. Так, за останні роки на виробництво 1 ц продукції тваринництва витрачається кормів у 1,5-3 рази вище норми. Продуктивність праці у тваринництві у 2,5-3 рази нижча, ніж у кращих підприємствах і в 8-10 разів - ніж у розвинутих країнах світу.

1. Основні параметри фермерських господарств із виробництва тваринницької продукції (з розрахунку на 1 га ріллі)

Показники	Господарства з виробництва		
	молока й яловичини	свинини	продукції вівчарства
Поголів'я, голів			
Велика рогата худоба - всього	1,08-1,16	0,34-0,42	-
у т.ч. корови	0,38-0,41	0,12-0,15	-
Ввині – всього	-	3,20-3,9	-
у т.ч. основні свиноматки	-	0,21-0,22	-
Вівці – всього	-	-	5,0
у т.ч. вівцематки	-	-	3,5
Виробництво, ц			
Молоко	19,0-20,9	6,0-7,5	-
М'ясо – всього	2,22-2,31	4,5-4,6	1,88-2,06
у т.ч. яловичина	2,14-2,30	0,7-0,6	-
свинина	-	3,8-4,0	-
баранина	-	-	1,86
Вовна в чистому волокні	-	-	0,15
Зерно	13,9-14,0	25,6-25,8	12,3-16,8
Корми, к.од.	43,3-44,8	42,6-43,7	35,1-40,2

2. Структура посівних площ фермерських господарств із виробництва тваринницької продукції

у відсотках

Культури	Господарства з виробництва		
	молока й яловичини	свинини	продукції вівчарства
Зернові - всього	31-32	63-65	31-32
Кормові - всього	68-69	35-37	61-69
у тому числі:			
коренеплоди	3-3,5	2,0-2,6	0,5-1,0
кукурудза на силос і з/корм	25-26	10-11	13-16
із них: на силос	22-23	9-10	11-13
на з/корм	3-3,5	1-2	2-3
багаторічні трави - разом	35-36	21-22	42-46
із них: на сіно	21-22	12,5-12,	26-29
на сінаж	6-6,5	2-2,5	6-7
на з/корм	7-8	6-7	10-11
однорічні трави на з/корм	3-4	1-1,5	5-6

Генетичний потенціал порід, що розводяться в Україні, використовується на 30-50 %. Мають місце великі витрати енергії, пов'язанні з використанням енергомістких

технологій виробництва. Унаслідок цього, собівартість продукції тваринництва дуже висока, а економічна ефективність її виробництва низька, вона стає неконкурентоспроможною як на світовому, так і на внутрішньому ринках.

Прибутковість рослинництва і збитковість тваринництва в масі сільськогосподарських підприємств обумовлена, головним чином, затратами всіх виробничих засобів у цих галузях, тобто собівартістю, адже тваринництво є більш енергозатратним у порівнянні з рослинництвом. Якщо в рослинництві вміст енергії в готовій продукції різних культур у 2-6 разів вище енергетичних затрат на її виробництво всі виробничі витрати в перерахунку на енергію: приміщення і споруди, добрива, праця, корми, накладні й інші витрати, то в тваринництві навпаки - тільки 5-20 %, хоч для харчування людини продукти тваринництва вкрай необхідні у споживчому кошику населення займають високу питому вагу.

Тому, із метою зниження виробничих затрат, вибору енергозберігаючих технологій в тваринництві в доповнення до існуючих методів оцінки економічної ефективності за вартісними та натуральними показниками доцільно проводити енергетичну оцінку виробництва (табл. 3).

3. Рівень та нормативи енерговитрат при різній продуктивності тварин ПРИ ВИРОБНИЦТВІ МОЛОКА (на 1 корову)

	Удій молока на корову за рік, кг			
	3000	4000	5000	6000
Усього витрат енергії за рік, ГДж:				
на 1 ц молока	2,45	1,96	1,65	1,46
на 1 корову	87,83	93,96	98,36	104,44
у т.ч. в натурі:				
корми, ц корм.од	43,2	52,3	59,5	68,6
праця, люд.год	281	289	298	308
електроенергія, кВт/г	789	810	830	849
пальне та мастила, кг	103	106	108	121
Енергомісткість продукції, ГДж	10,48	13,55	16,62	19,69
Коефіцієнт енергетичної ефективності, %	11,9	14,4	16,9	18,9

ПРИ ВИРОЩУВАННІ НЕТЕЛЕЙ (на 1 середньорічну телицю)

	Середньодобовий приріст, г			
	500	600	700	800
Всього витрат енергії, ГДж:				
на 1 ц приросту	17,43	16,30	15,37	14,74
на 1 вирощену нетель	78,39	72,67	68,19	65,26
на 1 середньорічну телицю	34,55	38,30	41,75	45,44
у т.ч. в натурі:				
корми, ц кор. од	19,4	22,0	24,4	26,7
праця, люд.год	88,2	89,5	90,8	91,6
електроенергія, кВт/г	175	180	187	193
пальне та мастила, кг	48	54	59	66
Виробництво приросту на 1 голову, ц	1,83	2,19	2,56	2,92
Енергомісткість продукції, ГДж	1,75	2,08	2,40	2,73
Коефіцієнт енергетичної ефективності, %	5,1	5,4	5,7	6,0

ПРИ ВИРОБНИЦТВІ СВИНИНИ (на основну свиноматку із шлейфом)

	Середньодобовий приріст, г		
	300	400	500
Усього витрат енергії за рік, ГДж:			
на 1 ц приросту	15,38	12,95	11,46
на 1 основну свиноматку	220,5	233,1	257,0
у т.ч. в натурі:			
корми, ц корм.од	115	126	146
праця, люд.год	372,8	362,1	359,2
електроенергія, кВт	1732	1680	1695
пальне та мастила,	195,2	214,8	248,1
Виробництво свинини на 1 голову, ц	14,3	18,0	22,4
Енергомісткість продукції, ГДж	18,92	23,75	29,59
Коефіцієнт енергетичної ефективності, %	8,6	10,2	11,5

При цьому, проблему енергозбереження слід розглядати не тільки і не скільки з точки зору економії самих енергоносіїв, які займають у структурі всіх енерговитрат не більше 20%, а скорочення витрат енергії кормів, на долю яких припадає 50-70%, праці, відтворення стада, основних фондів та інших обігових засобів. Заощадження цих ресурсів і особливо кормів, сприяє не тільки значному зменшенню витрат загальної енергії на 1 ц продукції тваринництва, а й створює умови для збільшення обсягів його виробництва.

Визначення енергоемності, розробка нормативів енергетичних і виробничих витрат, їх структури на виробництво тваринницької продукції та обґрунтування шляхів скорочення енергоресурсів і собівартості при різних рівнях інтенсивності ведення галузей і способів утримання тварин має велике практичне значення з точки зору економії усіх енерго- і ресурсовитрат.

Дослідженнями встановлено, що підвищення продуктивності тварин у 1,6-2 рази супроводжується зростанням із розрахунку на голову тварин на рік витрат сукупної енергії на 19-32 %. Збільшуються окремі основні складові частини енерговитрат. При цьому, в структурі затрат сукупної енергії найбільшу питому вагу займають корми, і з підвищенням продуктивності тварин частка їх значно збільшується при зниженні всіх інших складових основних і обігових засобів.

Але, не дивлячись на збільшення всіх затрат ресурсів і енергоносіїв на 1 голову, питомі їх витрати зменшуються на 1 ц молока майже на 41 %, приросту ремонтних телиць – на 16 % і свиней – на 26 %, при одночасному зниженні також у всіх складових виробничих ресурсів як у натуральному, так і енергетичному обчисленні. Збільшення продуктивності тварин супроводжується підвищенням енергетичної ефективності виробництва молока майже в 1,6 раза, вирощування нетелей – в 1,2 і свинини – більш ніж в 1,3 раза.

Згідно з Указом Президента від 03.12.1999 р. при реформуванні КСП забезпечується право вільного виходу з них осіб із своїми земельними й майновими паями. При виході з КСП невеликої кількості власників із метою спільного використання їх паїв, раціонального та ефективного використання землі й основних виробничих засобів на основі спільної праці власників, створюються різні невеликі приватні формування (товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарські виробничі кооперативи, селянські (фермерські) господарства та ін.), розмір одного земельного паю яких, залежно від зональних умов, становить від 2,8 до 6,3 га, у середньому в Україні він становить 4,07 гектара.

На прикладі об'єднання 10 пайовиків (30-60 га ріллі залежно від зон) проведені розробки організації формувань: із виробництва молока при надоях 6000 кг молока на 1 корову; із вирощування нетелей при середньодобових приростах телиць 800 г; із виробництва яловичини молочних порід при середньодобових приростах бугайців 800 г; з виробництва яловичини м'ясних порід при середньодобових приростах молодняку 1000 грамів; із виробництва свинини при середньодобових приростах молодняку свиней 500 г; із виробництва продукції вівчарства при настригах вовни 3,2 кг у чистому волокні.

Організація виробництва та кормозабезпеченість тварин в них базується на власній кормовій базі, а галузева структура будується на виробництві лише товарного молока, яловичини молочних або м'ясних порід, свинини, баранини, кролятини, вовни, вирощування нетелей. Тому, уся рілля використовується для вирощування кормів. Критерієм встановлення чисельності поголів'я і обсягів виробництва тваринницької продукції в них має бути в кормо виробництві – урожайність зернофуражних і кормових культур, а у тваринництві – продуктивність і відтворювальна здатність поголів'я.

Проведені розробки дають змогу, незалежно від кількості і розміру земельних паїв, встановити питомі параметри та нормативи невеликих формувань різного напрямку спеціалізації з виробництва продуктів тваринництва (табл. 4).

Вітчизняна і зарубіжна практика господарювання свідчить, що в умовах ринкових відносин інтенсивне та ефективне ведення молочного скотарства, одержування високоякісної, дешевої конкурентоспроможної продукції з мінімальними затратами кормів, виробничих засобів та праці забезпечується лише на фермах із великою чисельністю поголів'я великої рогатої худоби та високою концентрацією виробництва молока та яловичини на основі використання сучасних енергозберігаючих технологій.

У даний час в Україні оптимальне рішення завдань, пов'язаних з ефективною організацією виробництва продукції молочного скотарства (впровадження новітніх технологій виробництва молока й яловичини, інтенсивне вирощування й відгодівлі молодняку великої рогатої худоби, відтворення стада, використання технічних засобів і обладнання, продуктивність і умови праці, раціональне кормовиробництво, кормозабезпечення і годівля тварин, управління і ін.), забезпечується на фермах і комплексах із поголів'ям 800 - 1200 корів і більше.

Раціональне вирішення організаційно-виробничих положень і параметрів ведення молочного скотарства є одним із головних завдань зі збільшення розмірів виробництва продукції і підвищення рентабельності галузі. Тому, при інвестуванні сільського господарства для ефективної віддачі вкладень робота у підприємстві повинна розпочинатися з визначення об'ємних показників виробництва й реалізації молока і яловичини та технології утримання тварин і виробництва продукції молочного скотарства. У зв'язку з цим виникає необхідність розроблення й обґрунтування оптимальних параметрів і нормативів організації виробництва продукції молочного скотарства і кормів, які послужать основою для раціонального вирішення всіх питань інтенсифікації виробництва на молочній фермі.

При цьому, до розроблення параметрів ведення молочного скотарства на фермі підходили системно, комплексно вирішуючи всі питання – поголів'я тварин і виробництва продукції молочного скотарства, кормозабезпечення тварин, вирощування та виробництва кормів, технології виробництва, матеріально-грошових і трудових витрат в тваринництві та кормовиробництві, економічної ефективності виробництва молока, яловичини та тваринництва в цілому.

4. Основні організаційно-виробничі параметри та нормативи невеликих тваринницьких формувань (з розрахунку на 1 га ріллі)

Показники	Формування з виробництва					
	молока	виросування нетелей	яловичини молочних порід	яловичини м'ясних порід	свинини	продукції вівчарства
Поголів'я, голів:						
ВРХ – всього	0,95-0,80	1,25-1,03	1,45-1,19	1,40-0,94	0,30-0,21	-
у т.ч. корів	0,35-0,24	0,10-0,08	0,10-0,06	0,52-0,34	0,10-0,07	-
Свиней – всього	-	-	-	-	2,33-1,80	-
у т.ч. основних свиноматок	-	-	-	-	0,15-0,12	-
Овець – всього	-	-	-	-	-	5,0-3,84
у т.ч. вівцематок	-	-	-	-	-	3,0-2,31
Виробництво, ц:						
молока	21,0-14,4	6,0-3,4	6,0-3,4	-	6,0-4,3	-
м'яса – всього	1,73-1,26	0,18-0,20	4,45-3,64	3,38-2,40	4,33-3,63	1,65-1,26
у т.ч. яловичина	1,73-1,26	0,18-0,20	4,45-3,64	3,38-2,40	0,50-0,37	-
свинина	-	-	-	-	3,83-3,26	-
баранина	-	-	-	-	-	1,65-1,26
кормів, к.од	42-33	41-33	44-35	43-28	39-31	38-29
зерна – всього	11,8-10,3	11,0-8,7	14,1-11,8	13,6-12,9	26,0-21,6	10,9-9,1
у т.ч. на корм	10,4-7,7	8,4-6,5	11,3-10,1	11,7-10,8	21,8-18,4	9,5-7,6
продаж нетелей, голів	-	0,85-0,68	-	-	-	-
Вихід гною, тонн	12,0-7,4	11,9-7,6	12,1-7,4	11,0-7,4	8,1-6,7	10,6-6,8
Структура посівних площ, %:						
зернові - всього	31-35	28-29	37-40	36-50	70-72	30-31
кормові – всього	69-65	72-71	63-60	64-50	30-28	70-69
у т.ч. кукурудза на силос	25-20	25-23	24-16	13-8	9-9	18-13
однорічні трави	4-8	4-10	3-10	4-8	-	10-7
багаторічні трави	40-37	43-38	36-34	47-34	21-19	42-49

Основною метою молочної ферми є виробництво як можна більшої кількості молока і м'яса великої рогатої худоби. Цій меті і повинна бути підпорядкована уся її виробнича діяльність і галузева структура.

При створенні та організації виробництва продукції молочного скотарства на фермі з поголів'ям 1000 корів із повним оборотом стада великої рогатої худоби на власній кормовій базі є такі умови:

- на фермі утримується 1000 корів української чорно-рябої (червоно-рябої) молочної породи.

- повний оборот стада - вирощування ремонтних телиць і відгодівля бугайців на м'ясо на цій же фермі.

- нове будівництво всіх виробничих приміщень для утримання корів, ремонтних телиць і бугайців на відгодівлі, споруд для зберігання кормів, водопостачання, електропостачання, гноєвидалення, доріг та ін.
- технологія виробництва на молочній фермі базується на безприв'язній боксовій системі утримання корів, ремонтних телиць і бугайців на відгодівлі з доїнням корів у доїльно-молочному блоці на автоматизованій доїльній установці типу „Паралель”.
- потреба в скотомісцях на фермі становить 3045 місць, у тому числі для корів і нетелей 1245, телят 0-6 місяців – 600, ремонтних телиць 6-18 місяців – 600 місць і бугайців на відгодівлі 6-18 місяців – 600 місць.
- організація виробництва в молочному скотарстві ґрунтується на рівномірних отеленнях корів, виробництві молока і яловичини протягом року.
- купівля 1200 нетелей 3-місячної тільності в січні для створення стада (з урахуванням бракування первісток на 2 і 3-му роках лактації по 10 % на рік).
- надій 8000 кг молока на 1 корову за рік.
- середньодобовий приріст ремонтних телиць 700-750 г, бугайців на відгодівлі - 800 г.
- жива маса 1 голови при продажу ремонтних телиць (нетелей) 430 кг, реалізації бугайців на м'ясо 450 кг.
- вік першого осіменіння телиць живою масою 1 голови 380-400 кг у 16-18 місяців і продажу бугайців на м'ясо – у 17-18 місяців.
- бракування і заміна основного стада корів на рівні 25 %.
- одержання приплоду не менш 90 телят від корів на 100 корів, а всього, з урахуванням приплоду від первісток, що вводяться в основне стадо, 115 телят на 100 корів.
- питома вага корів у стаді на рівні 33 %.
- кормозабезпечення корів і молодняку великої рогатої худоби ґрунтується на цілорічній однотипній годівлі кормосумішками.
- виробництво кормів відбувається на орендованій землі.
- урожайність зернофуражних і кормових культур з 1 га посіву: зернові в середньому – 39 ц, пшениця озима – 40 ц, ячмінь – 35 ц, овес – 30 ц, кукурудза на зерно – 55 ц, горох – 28 ц, кукурудза на силос – 280 ц, однорічні трави на сіно – 35 ц і на зелений корм – 120-180 ц, багаторічні трави на сіно – 50 ц і на сінаж та зелений корм – 280 ц.
- потреба землі для молочної ферми на власній кормовій базі біля 3400 га ріллі.
- закупівля та 823 тонни білково-мінеральних добавок і преміксів для виготовлення комбікормів на місці.
- товарна продукція ферми є молоко, м'ясо великої рогатої худоби та ремонтні телиці (нетелі).
- товарність молока 94 %.
- собівартість 1 ц зернофуражних і кормових культур, грн.: пшениця озима – 56,0 грн.; ячмінь і овес – 55,0; кукурудза – 45,0; горох – 93,0; кукурудза на силос і з/корм – 7,0, силос – 10,20; однорічні трави на сіно – 45,0 і на з/корм – 8,20; багаторічні трави на сіно – 36,0 і на сінаж та з/корм – 4,90; сінаж – 9,80; солома – 5,0 грн. Вартість закупівлі 1 ц добавок до комбікормів – 200 грн. Витрати на переробку зерна для виготовлення комбікормів на місці – 10 % додаються до його собівартості.
- вихідні дані для визначення собівартості виробництва продукції молочного скотарства: оплата людино-години при виробництві, грн.: молока – 9,0 (або 1500 грн. на місяць) і м'яса великої рогатої худоби – 7,2 (або 1200 грн. на місяць); вартість, грн.: 1 тонни ПММ – 7700; 1 кВт-год. – 0,350; 1 м³ води – 2,0; 1 спермодози – 18,0 (3 спермодози на 1 корову на рік); витрати води на добу, кг: на 1 корову – 115 (42 тонни на рік); на 1 голову молодняку ВРХ – 40 (15 тонн на рік); ветпрепарати на 1 голову на рік, грн.: корову – 40, молодняку ВРХ – 30; голова приплоду телят прирівнюється за вартістю до 60 кормо-днів утримання корови; вартість основних засобів виробництва тваринництва, тис. грн/голову: корову – 37,2, молодняку ВРХ – 8,6; амортизація (від вартості основних засобів виробництва) – 5 %; поточний ремонт (від амортизації) – 40 %; відрахування на соціальні заходи (від оплати праці) – 10,8 %; загальновиробничі витрати (від оплати праці) – 20 %;

- купівля усіх технічних і технологічних засобів та обладнання для тваринництва і кормовиробництва.

- загальні витрати на створення проекту молочної ферми на 1000 корів із закінченим циклом виробництва становлять: 84,4 млн.грн, у тому числі придбання 1200 голів нетелей – 18,0 млн.грн, будівництво молочного комплексу на 1000 корів зі шлейфом – 52,1 млн.грн, придбання техніки для тваринництва – 1,3 млн.грн, придбання силових, робочих машин і техніки для вирощування зернофуражних і кормових культур та виробництва кормів – 13,1 млн.грн; грошові витрати без вартості нетелей – 66,4 млн. грн; без вартості нетелей і техніки для кормовиробництва (капітальні вкладення в тваринництво) – 53,3 млн. грн.

- загальний прибуток від реалізації продукції молочного скотарства становить 16,7 млн. грн, у тому числі власних коштів – 11,8 млн.грн і державних коштів (дотація Держбюджету) – 4,9 млн.грн.

- строк окупності витрат на створення проекту ферми може становити: всіх витрат - 5 років; витрат без вартості нетелей – 4 роки; витрат без вартості нетелей і техніки для кормовиробництва – 3 роки.

Проведені розробки бізнес-проекту молочної ферми на 1000 голів корів із повним оборотом стада великої рогатої худоби, коли вирощування ремонтних телиць і відгодівля бугайців на м'ясо здійснюється на фермі, при зазначених рівнях інтенсивності кормовиробництва і тваринництва (урожайності зернофуражних і кормових культур та продуктивності тварин), дають можливість визначити (табл. 5) питомі виробничо-економічні параметри та нормативи такого типу великотоварного молочного підприємства (молочної ферми).

5. Питомі виробничо-економічні нормативи молочної ферми на 1000 голів корів з повним оборотом стада ВРХ

Показники	Власні корми
Із розрахунку на 1 корову зі шлейфом:	
загальні витрати на створення проекту, тис.грн	84,4
потреба ріллі, га	3,4
Структура посівних площ, %	
зернові – всього	37,9
кормові – всього	62,1
у т.ч. кукурудза на силос	18,0
однорічні трави	14,4
багаторічні трави	29,7
У розрахунку на 1 га ріллі:	
поголів'я ВРХ – всього, голів	0,85
у т.ч. корів, гол.	0,29
виробництво молока, ц	23,5
реалізація яловичини, ц	1,52
виробництво зерна, ц	14,7
заготівля кормів, ц корм.од	39,4
загальні витрати, тис.грн	24,8
прибуток, тис.грн	4,9
Рівень рентабельності, %	71,8
Строк окупності за рахунок власних коштів, років:	
всіх витрат	7
без вартості нетелей	6
без вартості нетелей і техніки для кормовиробництва	5

Із розрахунку на 1 корову зі шлейфом загальні витрати на будівництво, закупівлю нетелей, техніки для тваринництва та кормовиробництва, за діючими на даний час цінами на основні та обігові засоби, повинні складати 84,4 тис. грн, потреба ріллі – 3,4 га. Із розрахунку на 1 га ріллі: щільність загального поголів'я великої рогатої худоби становить 0,85 голови, у тому числі корів – 0,29 голови; виробництво молока – 23,5 ц; реалізація яловичини – 1,52 ц; заготівля кормів – 39,4 кормових одиниць; загальні витрати – 24,8 тис. грн; прибутку – 4,9 тис. грн. Рівень рентабельності виробництва продукції молочного скотарства становить 71,8 %. За цих умов строк окупності витрат на створення проекту ферми за рахунок власних коштів може становити: всіх витрат - 7 років; витрат без вартості нетелей – 6 років; витрат без вартості нетелей і техніки для кормовиробництва – 5 років, а з урахуванням дотацій з Держбюджету строк окупності витрат знижується відповідно до 5, 4 і 3 років.

Таким чином, при створенні формування з високою концентрацією виробництва молока, незалежно від кількості земельних угідь, які виділяються для ведення молочного скотарства, розроблені питомі нормативи дозволяють встановити розміри великотоварних молочних ферм (на 800-1200 корів) за поголів'ям корів, виробництвом і реалізацією молока та яловичини, кормозабезпеченням, потребою в кормах і структурою посівних площ, економічну ефективність тваринництва та строк окупності капітальних вкладень у створення та будівництво молочної ферми.

Проведенні розробки техніко-економічного обґрунтування будівництва та організації виробництва на фермі можуть служити: *по-перше*, моделлю побудови і організації виробництва в такому типі великотоварного молочного підприємства (молочної ферми з поголів'ям 800-1200 корів); *по-друге*, нормативними питомими показниками і параметрами поголів'я, виробництва молока і яловичини, кормозабезпечення тварин та структури кормових площ, потреби добрив і техніки для кормовиробництва, економічної ефективності молочного скотарства з повним оборотом стада великої рогатої худоби; *по-третє*, основою для раціонального вирішення всього комплексу заходів, пов'язаних з організацією інтенсивного кормовиробництва, заготівлі і збереження кормів переробки і підготовки їх до годівлі, виготовлення кормових сумішок, раціональної організації годівлі корів, ремонтних телиць і бугайців на відгодівлі та використання кормів, системи селекційно-племінної роботи, відтворення стада і вирощування висококласного ремонтного молодняку ВРХ, технологічних рішень виробництва молока і яловичини, ветеринарно-профілактичного забезпечення та ін.; *по-четверте*, основою технічного завдання для підготовки та розробки проектно-кошторисної документації з будівництва та організації ведення молочного скотарства на фермі з поголів'ям 1000 молочних корів із повним оборотом (закінченим циклом виробництва) стада великої рогатої худоби на кормах власного виробництва; *по-п'яте*, основою для складання окремого бізнес-плану в частині фінансування (інвестування) проекту та отримання кредиту на нове будівництво молочної ферми на 1000 голів корів зі шлейфом (обґрунтування та розміри інвестиційних вкладень і джерел фінансування, умови та графіки отримання кредитування, повернення та виплата кредиту, податкові виплати, власні кошти та кошти державного бюджету, рух і використання коштів, освоєння капітальних вкладень і показники їх ефективності, аналіз і оцінка фінансових результатів проекту, ризики проекту і шляхи їх зниження та ін.).

Результати досліджень відділу економіки були покладені в основу розробки прогнозу розвитку тваринництва в Україні.

Критеріями визначення поголів'я, продуктивності тварин і виробництва різних видів тваринницької продукції була медична норма споживання продуктів тваринництва на одну особу на рік – молока та молочних продуктів – 380 кг, м'яса та м'ясопродуктів – 82 кг, яєць – 290 штук і чисельність населення на рівні 46 млн. осіб.

Встановлено, що для досягнення зазначених рівнів споживання продуктів тваринництва на одну особу в рік в Україні треба мати: 11,4 млн. голів великої рогатої худоби, у тому числі 4,4 млн. голів корів; 13,5 млн. голів свиней; майже 700 млн. голів птиці, у тому числі до 74 млн. голів кур-несучок; 1,4 млн. голів овець; збільшення до 800 тис. голів коней, головним чином, за рахунок поголів'я продуктивного конярства (м'ясо, кумис).

Подальший розвиток тваринництва повинен здійснюватись у напрямку інтенсивності ведення галузей – підвищення продуктивності тварин та птиці: надоїв молока до 4500-5600 кг на корову в рік; середньодобових приростів молодняку ВРХ – до 700-800 г і свиней – до 500 г; настригів вовни на вівцю – до 4 кг і 35-40 кг баранини на вівцематку; яйценосності від курки-несучки до 290 штук яєць.

За цих умов, реалізація м'яса в забійній масі буде становить 4 млн. тонн, у тому числі яловичини – 1 млн. тонн, свинини – майже 1,6 млн. тонн, м'яса птиці – 1,3 млн. тонн, виробництва молока – 20 млн. тонн, яєць харчових – 17 млрд. штук.

Для забезпечення такої продуктивності поголів'я та розміру виробництва тваринницької продукції необхідно щорічно заготовлювати та витратити 72 млн. тонн кормових одиниць, із яких частка концентрованих кормів (комбікормів) повинна займати не менше 45-50 %. Із загальної потреби кормів в натурі необхідно 24 млн. тонн зерна.

У виконанні наведених досліджень брали участь, як правило, в основному наші колишні аспіранти, які проводили свої експериментально-економічні розробки з питань економіки й організації різних галузей тваринництва. При цьому слід відмітити, що важливою характерною особливістю цих досліджень була їх конструктивність.

Найбільш тривалий час, майже 50 років, працює, а нині є керівником відділу кандидат економічних наук Кравцов Е.К.; майже 46 років, працював доктор наук, професор Кутіков С.Й.; більше 36 років - академік Омеляненко А.О.; біля 40 років - кандидати економічних наук Дрига О.П., Волосожар В.А., Поладян З.А., Шаповалов Ю.Д., Глущенко Д.П., Кукла Л.І., Трончук А.І.

Професор Кутіков С.Й. і академік Омеляненко А.О. разом із член-кор. УААН Амбросовим В.Я. і професором Рижковим В.Г. створили сучасну творчу школу підготовки економістів-аграріїв. Під їх науковим керівництвом у відділі економіки захищено 15 докторських та 41 кандидатська дисертація.

У свій час у відділі економіки й організації працювали та працюють:

- з виробництва молока - Омеляненко А.О., Волосожар В.А. Юрченко Ю.Г., Кравцов Е.К., Клімонтав В.Н., Мілецький П.Д., Рожков О.В., Локтіонов В.М., Бовсуновський В.В.;

- з вирощування ремонтного молодняку великої рогатої худоби - Камардін Є.М., Шаповалов Ю.Д., Кукла Л.І., Авдеева Л.І., Пархомиць М.К.;

- з виробництва яловичини - Олійник В.Й., Рижков В.Г., Радченко В.В., Чигринов Є.І., Табенський І.Й., Бурназ І.С., Пустовий М.І., Котляров Л.Д., Марченко В.А., Марченко Л.П.; Міненко К.В., Глебова Ю.С.;

- з виробництва свинини - Дрига О.П., Коваль В.І., Панасенко О.К., Чередніченко В.І., Короп П.М., Трончук А.І., Піскун С.М.;

- з виробництва продукції вівчарства - Аллахвердієв Г.Б., Азізов С.П., Курган В.А., Поладян З.А.;
- з виробництва продукції кролівництва Щетинін М.Д., Поладян З.А.;
- з конярства Кукла О.Л.;
- з організації кормової бази та кормовиробництва - Кадюк З.С, Крот Д.М., Левченко А.А., Амбросов В.Я., Глущенко Д.П., Кримов М.І.

За період, який минув, науковими співробітниками відділу економіки розроблено і опубліковано понад 60 рекомендацій та біля 30 книг.

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОЗРОЖДЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ЖИВОТНОВОДСТВА УКРАИНЫ

Кравцов Э.К., Кукла Л.И., Глущенко Д.П., Марченко В.А., Миненко К.В., Трончук А.И., Бовсуновский В.В., Институт животноводства УААН

Изложены методы интенсификации производства молока, мяса крупного рогатого скота, свиноводства, продукции овцеводства и выращивания нетелей. Разработанные удельные параметры и нормативы фермерских, небольших и крупнотоварных сельскохозяйственных формирований по производству молока, говядины, свинины и продукции овцеводства.

Ключевые слова: интенсификация производства, удельные параметры и нормативы, экономическая эффективность, молоко, говядина, свинина, овцеводство.

ECONOMIC BASIS FORMATION FOR ANIMAL HUSBANDRY REVIVAL AND DEVELOPMENT IN UKRAINE

Kravtsov E., Kukla L., Glushchenko D., Marchenko V., Mynenko K., Tronchuk A., Bovsunovskiy V.; Institute of animal science, UAAS

This article presents milk and cattle meat manufacture intensification methods. Farm program was elaborated for pig and sheep husbandry development. Farm scheme was designed for heifers growing. Specific parameters and norms were elaborated the small and large-scale farms specialized in milk, beef, pork and mutton-wool production.

Key words: manufacture intensification, specific parameters and norms, economic efficiency, milk, beef, pork, sheep husbandry.